

Лексика міжвоєнного Львова
в історичному й соціокультурному аспектах
(на матеріалі художніх текстів)

Кінець ХХ ст. став часом повернення до тих тем, що їх всіляко оминули раніше. До їх числа належить і дослідження лексики західного варіанта української літературної мови, оскільки радянське мовознавство після 1933 р. замовчувало факт формування в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. двох її внормованих різновидів: західного та східного, – а лексичні одиниці західного походження вилучувало зі словникових реєстрів або ж супроводжувало обмежувальними позначками. Натомість на сучасному етапі функціонування й розвитку української мови спостерігається процес певної актуалізації лексичних елементів, які історично належали до західноукраїнського варіанта літературної мови. Скажімо, такі слова, як *агенція* ‘агентство’, *амбасада* ‘посольство’, *арешт* ‘в’язниця’, *виїмковий* ‘винятковий’, *гальба* ‘кухоль’, *маринарка* ‘піджак’, *цинамон* ‘кориця’ та багато інших досить рясно зринають у текстах деяких нинішніх українських письменників. Щоправда, багато хто сприймає їх як новотвори або просто “дивні словечка”. А ще ж у 1920–30-х рр. (у т. зв. “міжвоєнному” Львові) то були цілком звичні слова, якими послуговувалися українці в повсякденному житті. У цій статті ми спробуємо з’ясувати, чому вийшло так, що лексика тодішнього львівського койне сьогодні призабута й функціонує в сучасних художніх текстах чи в засобах масової інформації хіба поодинокими про́явами.

Для початку визначимося, що таке “львівське койне”. Нині в науковому та публіцистичному дискурсах фігурують терміни *львівське койне*, *львівське мовлення* (іноді навіть *львівське мислення*), а чи й *львівський регіолект*. Ними позначають специфічне мовлення міського населення, що зберігає елементи давнього галицького або галицько-буковинського койне (українське койне, поширене в Галичині та Буковині, на

якому сильно позначилися впливи місцевих говірок), тобто мововжитку українських містян південно-західних Галичини та Буковини¹.

В «Енциклопедії Львова» койне львівське (із гр. *κοινή* *діалектос* 'спільний діалект') витлумачено як "специфічне мовленнєве утворення українських мешканців Львова", що "виникло на основі говірок південно-західного наріччя, із сильними впливами польської, німецької мов, ідишу тощо". Окремо підкреслено: "Львів виявився унікальним осередком для творення мовленнєвої структури міського койне"².

Міське койне Львова досліджували, зокрема, Галина Сікора³ та Наталя Хобзей⁴. Існує й словник авторства Наталі Хобзей, Ксені Сімович, Тетяни Ястремської, Ганни Дидик-Меуш⁵, що фіксує особливості мовлення мешканців Львова в ХХ ст. Як стверджено в передмові, "українці Галичини за різних обставин намагалися бути співтворцями літературної мови, уживати її в багатьох сферах своєї діяльності: побуті, літературній творчості, освіті, наукових студіях, виробляючи свої підходи до витворення мовної системи загалом"⁶. Галичани прагнули піднести престиж української мови не лише через створення її літературного варіанта, а й використання її (звичайно, в говірній версії) на щодень. Н. Хобзей завважує, зокрема, що мовлення Львова початку ХХ ст. було неоднаковим через належність мовців до різних націй та до різних соціальних груп⁷. Українське усне мовлення, поширене вві Львові як

---

¹ Пор. *Ткач Л.* Роль праць Ю. Шевельова в подоланні негативних стереотипних уявлень про стан, статус і розвиток української літературної мови в ХІХ – першій половині ХХ ст. // *Юрій Шевельов: учора, сьогодні, завтра.* Збірка за підсумками наукових викладів у Харкові 30 жовтня 2013 р. – Харків, 2014. – С. 36-39.

² *Енциклопедія Львова.* – Львів, 2008. – Т. 2. – С. 378.

³ *Сікора Г. В.* Львівське мовлення як об'єкт лінгвоукраїністики // *Волинь – Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем.* – Житомир, 2001. – С. 162-170.

⁴ *Хобзей Н. В.* Дещо про запозичення в мовленні львів'ян у контексті говірок південно-західного наріччя // *Діалектологічні студії. Запозичення та інтерференція.* – Львів, 2010. – С. 113-120.

⁵ *Хобзей Н., Сімович К., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г.* *Лексикон львівський: поважно і на жарт.* – Львів, 2012.

⁶ *Хобзей Н.* Слово і місто, або місто в словах // *Там-таки.* – С. 12.

⁷ Див. там-таки. – С. 24.

засіб повсякденного спілкування міської спільноти, несло на собі ознаки відчутних впливів з боку інших мов: польської, німецької, їдишу.

На зламі ХІХ–ХХ ст. у галицько-буковинському середовищі увиразнилася соціальна стратифікація. До таких (“споконвічних”) суспільних верств, як селянство й духівництво, додався широкий спектр міської людності різних станів: учнів і студентів, учителів гімназій і викладачів університетів, ремісників, економістів, медиків, адвокатів, судових працівників тощо. Це сприяло формуванню професійної, термінологічної й абстрактної лексики, що без неї не може існувати та функціонувати “культурна” мова. Ми простежимо це на текстах угруповання «Дванадцятка», що об’єднувало молодих письменників Львова міжвоєнної доби. Під цією назвою на сторінках «Літопису Червоної Калини» виступав гурт літераторів: Богдан Нижанківський (1909–1986), Зенон Тарнавський (1912–1962), Анатоль (1905–2001) і Ярослав (1907–1990) Курдидики, Іван Керницький (1913–1984), Василь Ткачук (1916–1944), Василь Гірний (1902–1981), Іван Чернява (1911–1943) та ін. Ідейним натхненником і засновником «Дванадцятки» був Анатоль Курдидик. Члени угруповання не мали спільної мистецької платформи й не підписували спільних маніфестів, але “більшість з них зуміла внести в західноукраїнську літературу новий струмінь – вражаючу стихію вулиць власне українського Львова та їхню атмосферу”⁸.

А в тогочасному Львові ходили слова на кшталт *амбасада* ‘посольство’, *арешт* ‘в’язниця’, *бюро* ‘установа, контора’, *двірець* ‘вокзал’, *касарня* ‘казарма’, *кнайпа* ‘невеликий ресторан низького класу; корчма, шинок’ чи *склеп* ‘магазин, крамниця’. Саме ними рясніють тексти письменників зі складу «Дванадцятки». Ось кілька прикладів:

Тепер то я міг вже бути секретарем абісінської *амбасади* при Ватикані⁹.

То я, розумієш, трохи настрашив пана Макса, що беру його до арешту, так на гецу, хе-хе!¹⁰

⁸ Габор В. До історії львівської літературної групи «Дванадцятка» // «Дванадцятка». Наймолодша львівська літературна богема 30-х років ХХ ст.: Антологія урбаністичної прози. – Львів, 2006. – С. 13.

⁹ Гірний В. Розгублені сили та інші твори. – Перемишль, 2008. – С. 75.

¹⁰ Керницький І. Герой передмістя. – Львів, 2003. – С. 69.

До «Центрального банку» увійшов свобідно як інтересант, що знає всі **бюра** й всіх урядовців¹¹.

Уздовж Янівської вулиці, починаючи від костела св. Анни, попри артилерійські **касарні** і шинок на розі Бема, віяв вітер¹².

В **кнайпі** не було нікого чужого, самі свої, але Янко трохи куцався¹³.

І входять до **склепу**. Він убирає на ноги найдорожчі черевики й такі самі каже запакувати для знайомого¹⁴.

В усякому пристойному міському помешканні мусили бути *дзиґар* 'годинник', *диван* 'килим', *бюрко* 'письмовий стіл', *отомана* 'низький широкий м'який диван', *фотель*¹⁵ 'м'яке крісло':

Ліжко, **бюрко**, стіл, книжки, Мазепа¹⁶.

Родичі спали в одній кімнаті, а він спав на червоній **отомані**, що стояла під вікном¹⁷.

Вийшов в залю, сів у **фотель**¹⁸.

До одягу (а властиво – *строю*) пересічного львів'янина чи львів'янки належали *камізелька* 'жилетка', *кацабайка* 'куртка, жіночий жакет', *маринарка* 'піджак', *ногавиці* 'штани', а до взуття – *мешти* 'туфлі' або *лякери* 'лаковані туфлі':

---

¹¹ Нижанківський Б. Вулиця // «Дванадцятка». – С. 80.

¹² Тарнавський З. Вітер над Янівською // Там-таки. – С. 163.

¹³ Нижанківський Б. Зазн. вид. – С. 76.

¹⁴ Там-таки. – С. 66.

¹⁵ В одинадцятитомовому тлумачному словнику української мови радянської доби *фотель* і похідні від нього *фотелик*, *фотельчик* маркуються як діалектні [див. Словник української мови. – Київ, 1979. – Т. X. – С. 631], хоча зміст поданих у відповідних статтях ілюстративних контекстів свідчить про те, що предмет, названий цим словом, є частиною умеблювання старосвітського дому або новочасного міського помешкання чи салону [див. Ткач Л. Українська літературна мова на Буковині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. – Чернівці, 2007. – Ч. 2: Джерела і соціокультурні чинники розвитку. – С. 238].

¹⁶ Нижанківський Б. Повернення до міста // «Дванадцятка». – С. 125.

¹⁷ Тарнавський З. Зазн. вид. – С. 186.

¹⁸ Тарнавський З. Людина з п'єси // «Дванадцятка». – С. 205.

Якась пані в золотому **строї**, символізуючому осінь, заглянула Зоріву в очі¹⁹.

І той бенькарт одного разу приліз на рандку з орлом у **кляпі маринарки**²⁰.

Подивися, вже навіть маю на собі дванадцять **камізельок** – і ні одної своєї²¹.

Під бородою вас коле, в пояс тисне смокінг, **лякери** печуть, як нещастя, але ви згинаєтеся в чотири погібелі і йдете, де йдете?²².

Купи цю **кацабайку**, – звернувся діловито до пана Макса²³.

Добра, вибачлива тітка, опоясана хвартухом, сповнена хатніх дрібних турбот, у стоптаних домашніх **мештах**, сувора й усміхнена, обвіяна запахом житньої кави, цикорії, яблук і ванільових тістечок²⁴.

Для характеристики зовнішності й фізичних якостей людини в міжвоєнному Львові використовували такі слова: *лиця* 'щоки', *п'ястук* 'кулак', *рамено* 'плече', *твар* 'обличчя, лице', *фризура* 'зачіска':

Але справи міняються, коли діти підростуть, вони, почувши такі спогади свого батька, здвигують знуджено **раменами** і кажуть до своїх матерів: він знову починає²⁵.

Рука стискалася в білий **п'ястук**²⁶.

Лиця в пані Евдокії процвітали, мов букети пишних півоній, та ще й до того виблискувались, неначе срібні павуки в нашій парохіальній церквці²⁷.

Типовими прикметниками та прислівниками на вираження позитивної оцінки були *виїмковий* 'винятковий' і *виїмково*, *файний* 'гарний,

---

¹⁹ Чернява І. На Сході – ми! Фільм прийдешнього. – Львів, 1932. – С. 30.

²⁰ Тарнавський З. Вітер над Янівською. – С. 182.

²¹ Нижанківський Б. Повернення до міста. – С. 143.

²² Гірний В. Боягуз // «Дванадцятка». – С. 252.

²³ Керницький І. Зазн. вид. – С. 166.

²⁴ Нижанківський Б. Повернення до міста. – С. 147.

²⁵ Тарнавський З. Вітер над Янівською. – С. 165.

²⁶ Чернява І. Зазн. вид. – С. 20.

²⁷ Керницький І. Зазн. вид. – С. 5.

добрий' і *файно*, *фест* 'гарний/гарно'. Поширеним у тогочасному Львові був також прислівник *фурт* 'постійно, без перерви'.

Гуляй-Пака був **файний** хлоп²⁸.

– То ж, коли почуєш скреготання ключа в замку, то це знак, що пан Матуляк добирається саме до цієї комірки, капують?

– Капую.

– **Файно** є²⁹.

Але тоді була **фест** хрия! Ти не знаєш, бо ти вже сидів³⁰.

Казав ми мій камбрат же тепер то пів біди, але тому кілька літ то в Перемишлі **фурт** кричали і писали о тім, що до них не належит³¹.

У текстах членів «Дванадцятки» наявні також лексичні одиниці зі сфер мистецтва, культури, дозвілля (*часопис* 'періодичне видання', *штука* 'мистецтво', *фестин(у)* 'святкова забава, народні гуляння'), науки, освіти, навчання (*академік* 'студент університету, академії', *вакації* 'канікули', *студіювати* 'вивчати', *ферії* 'канікули' тощо):

В гостинній – на столі **часописи**³².

[...]й тут треба вибрати: жінку або щось друге. Якусь ідею, ділянку **штуки**, науки, множество цього³³.

Не робив з того жадного **фестину**, просто крикнув "Пива для гебри", заплатив і пішов³⁴.

Він же парсуна, студент прав, **академік**, а я просто ніщо, сіренький шпачок, **штубачина**³⁵ з п'ятої нормалки³⁶.

Для мене самого той суботній день був особливо пам'ятний з інших причин: це ж був передостанній день літніх **вакацій**³⁷.

---

²⁸ *Нижанківський Б.* Вулиця. – С. 80.

²⁹ *Керницький І.* Зазн. вид. – С. 143.

³⁰ *Нижанківський Б.* Вулиця. – С. 75.

³¹ *Гірний В.* Розгублені сили та інші твори. – С. 61.

³² *Нижанківський Б.* Вулиця. – С. 66.

³³ *Чернява І.* Зазн. вид. – С. 45.

³⁴ *Тарнавський З.* Вітер над Янівською. – С. 175.

³⁵ Див. *Хобзей Н. та ін.* Зазн. пр. – С. 825.

³⁶ *Керницький І.* Зазн. вид. – С. 18.

³⁷ Там-таки. – С. 135.

Бачиш, сину, тут справа проста, як обруч: треба трохи **студіювати** людську психологію³⁸.

Невід'ємною складовою художніх текстів міжвоєнного періоду є також лексика, що характеризує інтелектуальні процеси (*бесіда* 'мова, промова', *опінія* 'думка, погляд; громадська думка; репутація'):

А діти, коли вони ще малі і не мають виробленої власної **опінії** про політичні справи, спочатку слухають їх пильно і навіть ставлять, часом навіть розумні, запитання, що відносяться, скажім, до історії чи літератури³⁹.

Може, для справи треба було, щоб ці дівчата, гребуючи своєю **опінією**, саме серед ночі прийшли до кнайпи в товаристві⁴⁰.

У Львові, місті, де були зосереджені культурні, державні, урядові інституції, в активному вжитку перебувала також лексика, пов'язана з адмініструванням (*авансувати* 'просуватися по службі', *амбасادا* 'посольство', *амбасадор* 'посол', *службіста* 'службовець').

Таких, як він, було треба. Він зовсім не хотів **авансувати** на канцеліста⁴¹.

До вас, пане, тее, **амбасадор** зі шпадою, а ви зараз: "Месіє! Йван теле пасе, мама жур жере!.."⁴².

Так чи овак, я естем старий **службіста**, і хоч люди кажуть, що я в службі пес, а поза службою свиня, проте, при Божій й панській милости, я пережив на своїй посаді трьох солтисів і двох президентів⁴³.

Свідченням високого щабля розвитку західного варіанта літературної мови є багатство лексики абстрактної, а також іменникових позначень розмаїтих процесів, подій і под. У текстах членів «Дванадцятки»

---

³⁸ Гірний В. Розгублені сили та інші твори. – С. 75.

³⁹ Тарнавський З. Вітер над Янівською. – С. 188.

⁴⁰ Там-таки. – С. 165.

⁴¹ Тарнавський З. Дорога на Високий Замок // «Дванадцятка». – С. 197.

⁴² Гірний В. Розгублені сили та інші твори. – С. 73.

⁴³ Керницький І. Перелетні птахи: довші та коротші, менше і більше веселі історії, в краю, на скитальщині і на гостинній землі Вашингтона, написані (1942–1952). – Нью-Йорк, 1952. – С. 16.

подибуємо лексичні одиниці на кшталт: *авантюра* ‘сварка’, *виїмка* ‘виняток’, *візита* ‘візит’, *куншт* ‘майстерність’, *справунок* ‘справа’. Приклади вжитку:

Пробували друзі не пустити його, настрашити дощем, громами, бурєю й **авантюрою** в хаті – нічого не допомгло⁴⁴.

[...] мій неоцінений пан інструктор воєнним порядком іменував мене своїм чурою, чи то пак побігуцим для всяких **справунків**⁴⁵.

Виїмки, це типи, що мають в собі більшість мужеських прикмет⁴⁶.

Репортер «Вечірньої газети» зробив із нього просто-напросто генія поліційного **куншту**, в порівнянні з яким усякі там Пінкертони чи Шерлок-Голмси були смішними нулями⁴⁷.

Основна тема, яка об’єднувала всіх письменників літературного угруповання «Дванадцятка» й була наскрізною в їхніх текстах, – це любов до Львова й реалістичне художнє зображення тогочасного міського життя. Вони не оминали своєю увагою й вуличної стихії, й життя суспільного дна, що зумовило використання у творах “мови вулиці”, зокрема батярського жаргону, відомого ще під місцевою назвою *балак*. У середовищі батярів (львівських харцизів) широко вживаними були лексичні одиниці на кшталт *баюра* ‘горілка’, *гебра* ‘товариство; компанія’, *гукнути* ‘вдарити’, *кампа* ‘бійка’, *шпарга* ‘зачіпка, привід до бійки; сварка’:

Не робив з того жадного фестину, просто крикнув “Пива для **гебри**”, заплатив і пішов⁴⁸.

А може, вже **було по кампі**?..⁴⁹

Йде про те, що Раб божий збере сьогодні таку кампу, що його ніяка лічниця не прийме...⁵⁰.

---

⁴⁴ Керницький І. Герой передмістя. – С. 110-111.

⁴⁵ Там-таки. – С. 19.

⁴⁶ Чернява І. Зазн. вид. – С. 22.

⁴⁷ Керницький І. Герой передмістя. – С. 152.

⁴⁸ Тарнавський З. Вітер над Янівською. – С. 175.

⁴⁹ Нижанківський Б. Вулиця. – С. 70.

⁵⁰ Там-таки. – С. 92.

Тямлю, одного разу, стоячи коло мене на риштуванні сказав: “Як чоловік не гукне кого в писок, то не знає що жиє між людьми, – а як не вип’є, то не знає, як виглядає світ”⁵¹.

Із плином часу батярський лексикон набув популярності серед широких верств населення. За спостереженнями Ярослава Рудницького, “львівська вулиця витворила специфічний настрій, гумор і дотеп, який притягав і якому тяжко було опертись”. Як наслідок, у 1920–1930-х рр. “львівський говір” ширився з великим успіхом по цілій Галичині”⁵².

Природним трибом аргю, кримінальний жаргон врешті перестають виконувати функцію таємного коду й проникають у говірну мову містян. Якщо батярським жаргоном спочатку послуговувалися лише представники цієї специфічної субкультури, то згодом його засвоїли підпільники, студенти, а потроху й увесь загал мешканців Львова та його передмість. Олекса Горбач зазначав, що учасники підпілля, контактувавши в ув’язненні зі світом вуличників, переймали в них арготизми, зокрема вислови та поняття, “що в’яжуться зі збройними нападами, поліцією, переслуховуваннями, тюрмою та з її “мешканцями”, їхнім життям, із судом тощо”⁵³.

Так, один із головних героїв повісті І. Керницького «Герой передмістя» студент, член підпільних організацій й учасник визвольних змагань пан Макс неодноразово потрапляє до в’язниці, встряє в сутички з поліцією, спілкується з “лицарями підземного світу”. Саме тому в його лексиконі присутні батярські слова *кацяба* ‘карцер’, *кіблювати* ‘сидіти в тюрмі’, *клявіс* ‘тюремник’, *комісьняк* ‘чорний хліб’, *ксива* ‘заборонений лист до іншої камери; записка’, *пшодовнік* ‘підстаршина поліції’, *сплюв* ‘револьвер’, *хатрак* ‘поліцейський’, *цюпа* ‘в’язниця’, *шпільель* ‘поліцейський’ тощо. Приклади такі:

Дальшу сигналізацію припинив дижурний “клявіс”, що гримнув кулачищем у двері і крикнув “спаць!”, римуючи зі “спаць” відповідного матюка⁵⁴.

---

⁵¹ Там-таки. – С. 98.

⁵² Рудницький Я. Львівський говір // Наш Львів. Ювілейний збірник 1252–1952. – Нью Йорк, 1953. – С. 181.

⁵³ Горбач О. Арго в Україні. – Львів, 2006. – С. 187.

⁵⁴ Керницький І. Герой передмістя. – С. 168.

Сніданок – чорну каву і пів “комісьняка” – видано у великому поспіху, дехто не встиг і хлєпнути гарячої рідини, що пахла йодиною, тільки язика собі попарив [...] ⁵⁵

Зійшли по сходах на партер, до службової кімнати, де за столом дижурного сидів лисавий “пшодовнік” з підпухлими, червоними очима, гейби був після тяжкої пиятики ⁵⁶.

А ти знаєш, брате Соловію, що за той пакуночок не то що ми обидва, але й наші діти та внуки не вилізли б з криміналу до самої смерти, якби так хатраки застукали нас на гарячому!.. ⁵⁷

Припустім, що от прийшли забрати мене до цюпи і не застали в хаті ⁵⁸.

Били мене на три зміни по двоє шпіцілів аж до першої години ночі ⁵⁹.

Отже, лексичні одиниці, що належали до галицько-буковинського койне, були широко вживаними в середовищі львів'ян і галичан загалом, відображалися в творах красного письменства. Певне поширення мали вони й по інший бік тодішнього польсько-радянського кордону. Скажімо, в перекладній частині репрезентативного «Російсько-українського словника» за редакцією Агатангела Кримського та Сергія Єфремова ⁶⁰ віднаходиться чимало лексем, уживаних у художньому письмі членів «Дванадцятки», здебільшого без якихось обмежувальних позначок (наприклад, *бібу́ла, виї́мковий, лекту́ра, папі́рня, посіда́ння, посіда́ч, раме́но, сквитува́тися, ста́нція, твар, те́ка, теста́мент, урядува́ти* та ін.), а такі одиниці, як *бю́рко, візи́та, середмі́стя, та́ця, фоте́ль* тощо, подано першими або єдиними перекладними рівнозначниками російських слів. У передмові до словника зазначено: “Порядок для розміщення українських синонімів – такий, що

---

⁵⁵ Там-таки. – С. 169.

⁵⁶ Там-таки. – С. 176.

⁵⁷ Там-таки. – С. 56.

⁵⁸ Там-таки. – С. 68.

⁵⁹ Там-таки. – С. 75.

⁶⁰ Російсько-український словник. – Київ, 1924. – Т. 1: А – Ж; 1929. – Т. 2. – Вип. 1: З – К; 1932. – Вип. 2: Л – намыкивать; 1933. – Вип. 3: Намыл – нять; 1927. – Т. 3. – Вип. 1: О – Поле; 1928. – Вип. 2: Поле – пячение.

після кожного російського слова подається попереду те українське слово, котре найбільше вживається в літературній українській мові і найближче віддає собою точний зміст російського слова”⁶¹, – з чого випливає, що названі лексеми potrаковано як стовідсотково нормативні.

Водночас певну кількість аналізованих лексичних одиниць у словнику за редакцією Кримського та Єфремова супроводжено спеціальними позначками *гал.* (тобто ‘галицьке слово’) та *zap.* (тобто ‘західноукраїнське слово’). Оскільки передмова застерігала, що “вузьких провінціалізмів до Словника не заводжено, а коли часом і роблено винятки, то всі такі слова позначено скороченням “пров.”, “диал.” (“провинциалізм”, “діалектизм”)”⁶², можна зробити висновок, що одиниці з позначками *гал.* і *zap.* мали інший статус і трактувалися як приналежні до західного варіанта літературної мови. До категорії “галицьких” віднесено такі слова, характерні для мововжитку «Дванадцятки», як *відай* ‘мабуть’⁶³, *густ* ‘смак’, *запукати* ‘постукати’, *касарня* ‘казарма’, *льос* ‘лотерійний квиток’, *матура* ‘атестат достиглості’, *менажерія* ‘звіринець’, *отворений* ‘відкритий’, *отворіти* ‘відчинити’, *п’ястук* ‘кулак’; до “західноукраїнських” – *вуйко* ‘дядько’, *доконати* ‘доказати (чого)’, *інтерес* ‘зиск’, *нінішній* ‘сьогоднішній’, *ніц*⁶⁴ *нічого* ‘нічогосінько’, *принаймєнше* ‘принаймні’, *опінія* ‘громадська думка’. Натомість за діалектні визнано слова *м’ясар* ‘різник’ і *пивніця* ‘льох’.

Із-поміж слів, уживаних членами «Дванадцятки», є й такі, що не потрапили до «Російсько-українського словника», як-от *авансувати*, *авантюра*, *академік*, *амбасада*⁶⁵, *амбасадор*⁶⁶, *ароганція*, *арогантно*,

⁶¹ Передне слово // Там-таки. – 1924. – Т. 1. – С. IX.

⁶² Там-таки. – С. VIII.

⁶³ Як тлумачення щоразу подано перше слово з синонімічного ряду, наведеного в перекладній частині словника.

⁶⁴ З позначкою *полон.*, тобто ‘полонізм’.

⁶⁵ Це слово (зі значенням ‘посольство’) зафіксовано й у лексикографічній практиці 1920-х рр. на підрадянській Україні [див. *Ніковський А.* Словник українсько-російський. – Київ, 1926. – С. 13].

⁶⁶ Пор.: “амбасадёр, -дэра (фр.) = посол” [*Голоскевич Г.* Правописний словник. – Харків; Київ, 1930. – С. 7].

атрамент⁶⁷, бамбетель, бомбон, ватованка⁶⁸, вдовілля, вельон, ви-
ставова шиба, ви́фасувати, виховок, віднаймати, відпадки, відрецю-
тувати, водотяги, ганделес, гарбата, геца, ґардероба, ґрайзелерня,
двірець⁶⁹, деліквент, дубельтовий, евентуальний, евентуально, еме-
рит, емеритований, емеритура, жилики, жиликуватий, заавансова-
ний, заввага, заголюканість, замашисто, замешкалий, замотеличе-
ний, заповіджений, зглядний, здисципліновано, здолу, зецер, змисл,
зольнегль, зрезигнувати, зудар, інспіцієнт, кавалець, камрат, кате-
ринкар, кваргль, кляйстер, кнайпа, колектура, контиґетовий, кон-
цепт, корзо, корпорант, кріликарство, круціята, кумпан, кумпель,
куншт, лакі́мство, легі́тимувати, летунський, льосування, лякери,
майзель, майстерштик, мальтретувати, маніфестаційно, манка-
мент, матуральний, машинерія, навперестріт, надзір, напі́мнення,
непричком, обловитися, обриджувати, обсервувати, обставлення,
однозгідно, орнаментальний, панця, парканик, паскар, перепачко-
вуваний, пересічно, перешкоджений, пех, підпровадити, плебанія,
погребний, потягач, прецеденс, прецизійно, притахлий, притьом,
приявність, пуделечко, пуделко, пулярес.

Частину з цих лексем подано в «Малоруско-німецькому словарі»
Євгена Желехівського та Софрона Недільського⁷⁰, більше зорієнтовано-
му на західноукраїнський мововжиток: *аванту́ра* 'пригода; 2) розрух';
акаде́мік '2) студент, слухач'; *атра́мент* 'чорнило'; *вдово́лене* 'задо-
волення'; *виста́ва* '2) поведінка, зовнішність'; *вихо́вок* 'карність'; *від-
найма́ти* 'брати в піднайми'; *ге́ца* 'забава'; *ґрайзле́рня* 'крамничка';
дворе́ць '2) вокзал'; *заме́шкалий* 'постійно оселений', *замоти́личити*
(пень пчіл), *(в)зглядний* 'відносний', *змисл* 'чуття; 2) намір', *кавалиць*
'гурт худоби на продаж', *камра́т* 'другака', *кляйстер* 'різновид клею',
круція́та 'хрестовий похід', *куншт* 'майстерність', *лакі́мство* 'ла-

⁶⁷ Це слово є в Грінченковому словнику [див. Словарь української мови / Упорядкував, з додатком власного матеріалу, Б. Грінченко. – Київ, 1907. – Т. I. – С. 11] – з посиланням на Желехівського [пор. Желеховский Е., Недільський С. Малоруско-німецький словарь. – Львів, 1886. – Т. 1. – С. 7].

⁶⁸ Натомість є *ватянка* – як переклад рос. *ватная одежда*.

⁶⁹ Пор.: "Двірець [...] 3) вокзал." [Ніковський А. Зазн. пр. – С. 187].

⁷⁰ Желеховский Е., Недільський С. Малоруско-німецький словарь. – Львів, 1886. – Т. 1-2.

сість', *надзір* 'нагляд', *непрічком* 'немовби', *обрідити* 'знеохотитися', *однозгідно* 'одноставно', *підпровадити* 'підвести', *погрібний* 'льоховий'; 2) *поховальний*, *потягач* 'шевський підколінний ремінь', *пуделко* 'коробка', *пулярес* 'гаман'. Оскільки укладачі «Російсько-українського словника» легко могли скористатися з цього джерела, відсутність перелічених слів у перекладній частині можна пов'язати з їх поширенням лише на західноукраїнських землях.

Із 1933 р. й аж до краху радянського режиму ставлення до лексики західноукраїнського варіанта літературної мови було гостро заперечним: її вилучали з текстів, замінювали на очевидні росіянізми, а в лексикографічних працях подавали з різними обмежувальними позначками.

З активного обігу усувано як загальноновживані, так і термінологічні одиниці. Юрій Шевельов із цього приводу наголошував на суголосності поросійщення з відгаличаненням:

Коли большевицькі наукові інституції заступали слово *цукор* на *сахар*, *ліжка* на *кровать*, *брила* на *глиба*, *краватка* на *галстук*, *цитрина* на *лимон*, *помаранча* на *апельсин*, *оцет* на *уксус*, *сто-сунки* на *відношення*, *склянка* на *стакан*, *парасоль* на *зонтик*, *черевики* на *ботинки*, *лекція* на *урок*, *пересічний* на *середній*, *тартак* на *лісопилка*, *мутра* на *гайка* і т. п. і т. п., [...] то вони не тільки русифікували українську літературну мову, а і заступали галицького або, ширше беручи, західньо-українського походження або збереження мовні елементи на східньоукраїнські⁷¹.

Цю радянську практику можна проілюструвати на прикладі редакторського втручання в текст оповідань Нижанківського, вперше оприлюднених окремою збіркою 1936 р. у Львові й перевиданих 1941 р. в Києві. За оцінкою самого письменника, у виданні 1941 р. книга була поредагована недбало⁷².

Аналіз цих двох збірок оповідань Нижанківського дозволив виокремити такі типи замін:

---

⁷¹ Шерех Ю. Галичина в формуванні нової української літературної мови. – Мюнхен, 1949. – С. 51.

⁷² Див. Рубчак Б. Невирішальні зустрічі. Вступ // Нижанківський Б. Вирішальні зустрічі: Оповідання. – Київ; Нью-Йорк, 1995. – С. 11.

1. Заміна українських слів на росіянізми зі збереженням основного значення (формальні зміни). За промовистий приклад може слугувати лексема *лялька* (аж ніяк не “галицька”) яку замінено на *кукла*⁷³.

Варіант 1936 р.

Поволі перехилився назад, заплющив очі і, як погано посаджена шматяна *лялька*, звалився потилицею на дерев'яне поруччя⁷⁴.

Варіант 1941 р.

Поволі перехилився назад, заплющив очі і, як погано посаджена шматяна *кукла*, звалився потилицею на дерев'яне поруччя⁷⁵.

Задля наближення до російської мови заміні піддано ще й такі слова: *вказівка* → *стрілка*, *долішній* → *нижній*, *кришталь* → *хрусталь*, *ляда* → *прилавок*, *нагортка* → *плащ*, *надолину* → *вниз*, *помаранчеве* → *оранжове*, *пушка* → *банка*, *рамена* → *плечі*, *сталевий* → *стальний*, *терпентина* → *скипидар*, *часопис* → *журнал*. Приклади:

Варіант 1936 р.

[...]на його годиннику чорна *вказівка* показувала годину п'яту⁷⁶.

[...]кожна думка [...] дзвонила й мінилася, як стогранний *кришталь*⁷⁸.

На початку Казимирівської, де ліхтарні мають *помаранчеве* світло, я зупинився⁸⁰.

Варіант 1941 р.

На його годиннику чорна *стрілка* показувала п'яту годину⁷⁷.

[...]кожна думка [...] дзвонила й мінилася, як стогранний *хрусталь*⁷⁹.

На початку Казимирівської, де ліхтарі мають *оранжове* світло, я зупинився⁸¹.

⁷³ Лексеми *кукла* не фіксує жоден словник української мови.

⁷⁴ *Нижанківський Б.* Вулиця. – С. 67.

⁷⁵ *Нижанківський Б.* Новели. – Київ, 1941. – С. 19.

⁷⁶ *Нижанківський Б.* Вулиця. – С. 62.

⁷⁷ *Нижанківський Б.* Новели. – С. 9.

⁷⁸ *Нижанківський Б.* Вулиця. – С. 65.

⁷⁹ *Нижанківський Б.* Новели. – С. 14.

⁸⁰ *Нижанківський Б.* Вулиця. – С. 86.

⁸¹ *Нижанківський Б.* Новели. – С. 47.

2. Заміна одних українських слів на інші, поширеніші на наддніпрянських теренах (формальні зміни): *барви* → *фарби*, *мальований* → *пофарбований*, *догори* → *вгору*, *нагли-ти* → *квалити*, *скоро* → *швидко*. Приклад:

Варіант 1936 р.

[...]а на базарі топилися **бар-ви**⁸².

Варіант 1941 р.

[...]а на базарі топилися **фар-би**⁸³.

3. Заміна одного слова на інше зі зміною значення (змістові зміни). Це стосується діалектизмів і жаргонізмів:

Варіант 1936 р.

Може ще **трускавки** або помідори⁸⁴.

Варіант 1941 р.

Може ще **огірки** або помідори⁸⁵.

Хоча лексему *трускавка* 'полуниця' фіксує Грінченко⁸⁶, редактор, вочевидь, її не знав і керувався радше інтуїцією. Подібно й *ферії*⁸⁷ 'період, вільний від праці або навчання' замінено на *курорт*:

Варіант 1936 р.

Був липень і всі виїхали на **ферії**⁸⁸.

Варіант 1941 р.

Був липень і всі виїхали на **курорт**⁸⁹.

Сюди ж належить заміна *горня* → *горнець*: перше з цих слів у Галичині має значення 'чашка' (не засвідчене словниками)⁹⁰; друге – це 'горщик'. Попри прозорий контекст, редактор удався до недоречної заміни:

⁸² Нижанківський Б. Вулиця. – С. 73.

⁸³ Нижанківський Б. Новели. – С. 32.

⁸⁴ Нижанківський Б. Вулиця. – С. 74.

⁸⁵ Нижанківський Б. Новели. – С. 34.

⁸⁶ Пор.: "Трускавка, ки, ж. Раст. *Fragaria collina* [...]" [Словарь української мови. – 1909. – Т. IV. – С. 290].

⁸⁷ Пор.: "Ферії, -ій – каникулы" [Ніковський А. Зазн. пр. – С. 815]. У реєстрі цього словника немає слова *каникулы*; натомість є це: "Вакації – каникулы" [там-таки. – С. 56].

⁸⁸ Нижанківський Б. Вулиця. – С. 98.

⁸⁹ Нижанківський Б. Новели. – С. 74.

⁹⁰ Пор.: "горнятко чашка [...]" [Хобзей Н. та ін. Зазн. пр. – С. 201].

Варіант 1936 р.

[...] що саме ніс в руці велике
горня кави⁹¹.

Варіант 1941 р.

[...] що саме ніс в руці великий
горнець кави⁹².

В іншому місці тексту лексему *горня* просто вилучено геть:

Варіант 1936 р.

[...] й сказав дати собі *горня*
кави⁹³.

Варіант 1941 р.

[...] й сказав дати собі кави⁹⁴.

Щодо соціально маркованої лексики, то до львівського вуличного жаргону належить лексема *пака*, що означає 'товариство, вузьке коло знайомих'⁹⁵. Замість неї з'явилася *пачка*:

Варіант 1936 р.

Ми всі були одна *пака*⁹⁶.

Варіант 1941 р.

Ми всі були одна *пачка*⁹⁷.

Чи знав редактор, що це слово має те саме значення?⁹⁸ Припускаємо, що його використано в значенні 'коробка, пакет, жмут' (як у російській мові); натомість зігноровано автентичний зміст.

Редакторське втручання зачепило й сталі вислови, фразеологізми:

Варіант 1936 р.

По тобі тут навіть капці не
лишаться!⁹⁹

Варіант 1941 р.

З тебе тут навіть не лишитья
патиків!¹⁰⁰

Речення з первісної версії тексту означає 'тут навіть сліду твого не буде'¹⁰¹; натомість змінений варіант (не зафіксований словниками фра-

---

⁹¹ Нижанківський Б. Вулиця. – С. 89.

⁹² Нижанківський Б. Новели. – С. 53.

⁹³ Нижанківський Б. Вулиця. – С. 89.

⁹⁴ Нижанківський Б. Новели. – С. 53.

⁹⁵ Див. Хобзей Н. та ін. Зазн. пр. – С. 518.

⁹⁶ Нижанківський Б. Вулиця. – С. 71.

⁹⁷ Нижанківський Б. Новели. – С. 27.

⁹⁸ Пор.: "наша пачка вузьке коло приятелів, "своє" товариство" [...] і "своя пачка ≠ наша пачка [Хобзей Н. та ін. Зазн. пр. – С. 534-535].

⁹⁹ Нижанківський Б. Вулиця. – С. 91.

¹⁰⁰ Нижанківський Б. Новели. – С. 58.

¹⁰¹ Хобзей Н. та ін. Зазн. пр. – С. 345.

зеологізмів) дуже відрізняється змістово. До того ж лексеми *капець* 'легка туфля' та *патик* 'палиця' далеко розбігаються своїми значеннями.

4. Заміна жаргонових одиниць на нейтральні, вільні від конотацій (стилістичні зміни). На це явище в передмові до «Дванадцятки» звернув увагу Василь Ґабор: "Так, в оповіданні «Брати» один із героїв каже: "Ти, Міську, є **моровий хлоп**", редактор виправив: "Ти, Міську, **хороший парень**"¹⁰². "Чи можна уявити собі львівського батяра, який говорить такою мовою?" – запитував Богдан Нижанківський"¹⁰³. До батярського жаргону належить лексема *кампа* 'бійка'; фразеологізм *зібрати кампу* означає 'бути побитим'. Його усунуто:

Варіант 1936 р.

Йде про те, що Раб божий збере сьогодні таку кампу, що його ніяка лічниця не прийме...¹⁰⁴

Варіант 1941 р.

Ідеться про те, що Раб божий буде сьогодні так побитий, що його ніяка лікарня не прийме...¹⁰⁵

Заміна спричинила втрату експресії та автентики – адже в середовищі батярів вираз *буде сьогодні так побитий* прозвучати не міг. Така сама ситуація – з висловом *було по кампі*:

Варіант 1936 р.

А може, вже **було по кампі?**..¹⁰⁶

Варіант 1941 р.

А може вже все **скінчилось?**..¹⁰⁷

На позначення ключника у в'язниці, тюремного наглядача батяри використовували лексему *клявіс*. Але у варіанті 1941 року її замінено на семантично відбіжне нейтральне слово *ґрати*:

¹⁰² Згодом редактор дещо змінив цю фразу й у виданні 1941 р. вона звучала так: "Ти, Міську, **хороший хлопець!**.." [Нижанківський Б. Новели. – С. 26].

¹⁰³ Ґабор В. Зазн. пр. – С. 28.

¹⁰⁴ Нижанківський Б. Вулиця. – С. 92.

¹⁰⁵ Нижанківський Б. Новели. – С. 59.

¹⁰⁶ Нижанківський Б. Вулиця. – С. 70.

¹⁰⁷ Нижанківський Б. Новели. – С. 24.

Варіант 1936 р.

Чотири високі стіни, параха
і клявіс¹⁰⁸.

Варіант 1941 р.

Чотири високі стіни, парашка
і ґрати¹⁰⁹.

4. Вилучення з тексту без будь-якої заміни. Припускаємо, що редактор не завжди міг дати собі раду з добром відповідників до сталих висловів і просто їх усував, коли таке траплялося. Приклади:

Варіант 1936 р.

З кожним був на “ти” і кожному мав право сісти на маму й нарушити фамілію. Кому це не подобалося, міг обурюватися й шукати зачіпки¹¹⁰.

Хтось загасив світло, і в цілій коршмі стало темно, **мов** у шлунку після чорної кави¹¹².

Варіант 1941 р.

З кожним був на “ти”. Кому це не подобалося, міг обурюватися й шукати зачіпки¹¹¹.

Хтось загасив світло, і в цілій коршмі стало темно¹¹³.

Зник без сліду й такий галицький вислів, як *на позір* – у значенні ‘струнко’¹¹⁴:

Варіант 1936 р.

Міг навіть Яська набити, але це не було доказом, що він при цьому стояв **на позір** і рахував удари¹¹⁵.

Варіант 1941 р.

Міг навіть набити Яська, але це не було доказом, що він при цьому стояв і рахував удари¹¹⁶.

¹⁰⁸ Нижанківський Б. Вулиця. – С. 71.

¹⁰⁹ Нижанківський Б. Новели. – С. 27.

¹¹⁰ Нижанківський Б. Вулиця. – С. 60.

¹¹¹ Нижанківський Б. Новели. – С. 4.

¹¹² Нижанківський Б. Вулиця. – С. 61.

¹¹³ Нижанківський Б. Новели. – С. 6.

¹¹⁴ Див. Кузеля З., Рудницький Я. Українсько-німецький словник. – Ляйпціг, 1943. – С. 770.

¹¹⁵ Нижанківський Б. Вулиця. – С. 60.

¹¹⁶ Нижанківський Б. Новели. – С. 4.

Отже, загальна тенденція редакторського втручання в текст у душі радянської мовної політики полягала в усуненні прикметних ознак живої української мови на лексичному, фразеологічному та стилістичному рівнях – з максимальним її наближенням до мови російської.

Мовна політика в СРСР серед іншого ставила собі за мету обмежити функціонування певних лексем через ремаркування їх у прескриптивних словниках, як-от: *діал.* ‘діалектне слово’, *заст.* ‘застаріле слово’, *зах.* ‘західноукраїнське слово’, *розм.* ‘розмовне слово, вираз’¹¹⁷, а також *рідко*; пояснення слова синонімом через відсилач “те саме, що”. Усе це давало змогу відсунути “зайві” слова на периферію лексичної системи.

Найбільший здобуток української лексикографії радянського періоду – одинадцятитомовий тлумачний словник за загальною редакцією Івана Білодіда¹¹⁸ – добре засвідчує практику усунення або маргіналізації західноукраїнської лексики після 1933 р. Три поважні академічні мовознавці в спільно підготованій доповіді так схарактеризували при-
таманну йому двоїстість:

[...] СУМ відобразив у собі не лише ті лексичні скарби, які своїми творами залишили у спадок нащадкам класики української літератури, але й, на жаль, значною мірою вже невідворотні наслідки величезного впливу російської мови, яка домінувала майже в усіх сферах громадсько-політичного, ділового, господарського та культурного життя в Україні¹¹⁹.

Специфічно львівська або галицька лексика, наявна в творах членів «Дванадцятки», у цьому словнику поділяється – відповідно до способу її дезактуалізації – на 6 груп.

1. Лексеми з позначкою *заст.* (критерій – хронологічний): *академік* ‘студент університету’, *альярм* ‘тривога’, *атра́мент* ‘чорнило’, *бібу́ла* ‘грубий обгортковий папір’, *вака́ції* ‘канікули’, *виїмка* ‘виняток’, *виїмко́вий* ‘винятковий’, *гарува́ти* ‘важко, без відпочинку

¹¹⁷ Див. Словник української мови. – Київ, 1970. – Т. 1. – С. XXVIII.

¹¹⁸ Словник української мови. – Київ, 1970–1980. – Т. 1-11.

¹¹⁹ Вихованець І., Непокупний А., Ткаченко О. Про новий тлумачний словник української мови // Мовознавство: доповіді та повідомлення на IV Міжнародному конгресі україністів. – Київ, 2002. – С. 19.

працювати', *дзигарі* 'годинник', *екзекуція* 'виконання судового чи адміністративного вироку про смертну кару, тілесне покарання, стягнення боргу, податку і т. ін.', *інтерес* 'діло, справа', *кав'яр* 'ікра', *опінія* 'громадська думка', *папірня* 'паперова фабрика', *переноситися* 'переселятися на інше місце проживання, переходити на іншу службу', *посідач* 'власник, володар кого-, чого-небудь', *рамено* 'плече', *рецитувати* 'декламувати', *скрипт* 'рукопис', *станція* 'тимчасове розквартирування; постій', *твар* 'обличчя', *тестамент* 'заповіт', *урльоб* 'відпустка', *урядувати* 'виконувати службові обов'язки', *утроба* 'живіт, черево взагалі', *фамілійний* 'родинний, сімейний'.

2. Лексеми з позначкою *рідко* (критерій – частотний): *авантюра* 'пригода', *агенція* 'агентство', *альярм* 'тривога', *відаї* 'можливо, мабуть', *візіта* 'візит', *доконати* 'зробити, здійснити щонебудь', *зав'язуватися* 'створюватися, засновуватися', *заледве* 'тількино, щойно, зовсім недавно', *згодити* 'сторгувати, купити', *здо́лу* 'знизу', *іритуватися* 'злоститися; дратуватися, сердитися', *камізе́лька* 'безрукавка, жилетка', *ме́шканець* 'особа, яка живе у певному місці; житель', *ме́шкати* 'жити, проживати у певній місцевості, місці', *однострі́й* 'формений одяг, уніформа', *оповістка* 'оголошення', *отомана* 'отоманка; широкий м'який диван з подушками замість спинки і з валіками на краях', *посіда́ння* 'володіння, власність', *ряту́нко́вий* 'рятувальний', *середмі́стя* 'центральна частина міста', *симпа́тик* 'людина, якій симпатизує хто-небудь'¹²⁰, *сквитува́тися* 'розрахуватися з ким-небудь; відплатити комусь за що-небудь', *таблиця* 'класна дошка', *те́ка* 'портфель'.

3. Лексеми з позначкою *діал.* (критерій – статусний): *ба́чний* 'обачний, обережний', *бе́сида* 'мова, мовлення', *братани́ч* 'племінник по братові, небіж', *бу́нда* 'рід верхнього одягу', *відпа́дки* 'відходи', *вуйко* 'дядько по матері, брат матері', *га́льба* 'півлітровий кухоль', *двіре́ць* 'вокзал', *запу́кати* 'застукати', *зап'я́ток* 'задник, закаблук (у взутті)', *зі́льнік* 'квітник', *зрбува́ти* 'забрати силою', *зрезигнува́ти* 'відмовитися, зректися', *камра́т* 'товариш', *каса́рня* 'казарма', *кумпан* 'компаньйон', *лекту́ра* 'читання', *надзі́р* 'нагляд',

¹²⁰ Хибне визначення. Пор.: "Симпат||-'ик, ка, т, simpatizzante т" [Onatskyj E. Vocabolario ucraino-italiano. – Roma, 1941. – P. 1473].

назвѣрх 'назовні, зовні', направляти 'виправляти', ногавиці 'суконні штани', оподалік 'здалека, віддалік', опустити 'залишити, покинути', пересада 'перебільшення', пересадний 'надмірний', подобати 'бути схожим на кого-, що-небудь', позір 'погляд; вигляд', поплатний 'вигідний, прибутковий', пошукувати 'розшукувати кого-небудь', процесуватися 'судитися', пудло 'коробка або футляр', пукати 'стукати', пулярес 'гаманець', пушка 'металева банка, коробка', п'ястук 'кулак', п'ятка 'п'ятірка', рабувати 'грабувати', рам'я 'плече', робітня 'майстерня', ручіти 'ручатися', сиромудрий 'дуже мудрий', склеп 'крамниця', склепяр 'дрібний торговець; власник невеликої крамниці', склеповий 'крамничний, магазинний', сконстатувати 'установити, відзначити', смарувати 'шмарувати', таний 'дешевий, недорогий', тогід 'минулого року, торік', тогідний 'торішний, тогорічний', туск 'туга, смуток', урльоп 'відпустка', файний 'гарний; добрий', фамілійний 'родинний, сімейний', фамілія 'родина, члени родини; рідня', фіра 'віз, підвода', фірман 'візник', фотель 'крісло', фризюра 'зачіска, завите волосся', холошні 'зимові штани (перев. суконні)', хорувати 'хворіти', штівний 'нерухомий, твердий, негнучкий', штука 'містечтво', щадіти 'економити, заощаджувати', яринá 'городина, овочі'.

4. Лексеми з позначкою *зах.* (критерій – територіальний): академік 'студент університету', вистава 'вітрина', гарбата 'чай', матура 'у гімназії – іспити на атестат зрілості', муштáрда 'особливим способом приготовлена гірчиця', плебанія 'парафія католицького священника; садиба, подвір'я, дім парафіяльного католицького священника', фєрїї 'канікули'.

5. Лексеми з позначкою *розм.* (критерій – стилістичний): відай 'можливо, мабуть', годний, годен 'який може, має сили і здатність виконувати, робити що-небудь', довірочний 'який повідомляють комусь з довірою за умови збереження таємниці', зав'язуватися 'створюватися, засновуватися', заживати 'споживати, їсти, пити що-небудь постійно, часто; вживати', замєшкувати 'поселятися де-небудь чи в когось', зморозити 'паралізувати, скувати чиї-небудь рухи, призвести до заціпеніння', інтерєс 'діло, справа', коц 'грубе вовняне однотонне вкривало з начісками', навинутися 'випадково з'явитися де-небудь, перед ким-небудь; навернутися', нарихтуватися 'зібратися щось робити', нехїбний 'якого не можна уникнути; неминучий', пас

‘довга вузька смуга, стрічка тканини, паперу і т. ін.’, *поліціянт* ‘поліцай’, *проволо́ка* ‘затримка, зволікання при виконанні чого-небудь’, *ре́йвах* ‘безладна біганина, метушня; галас, крик з приводу чого-небудь’, *свиста́ло* ‘свисток’, *сквитува́тися* ‘розрахуватися з ким-небудь; відплатити комусь за що-небудь’, *сніти* ‘бачити уві сні’, *спота́йна* ‘крадькома, потай, щоб інші не бачили, не чули, не знали; нишком’, *справуно́к* ‘дрібні справи’, *стри́й* ‘те, в що наряджаються, вбираються; наряд; те, в що одягаються; одежа’, *студі́нь* ‘сильний холод, мороз’.

5. Лексеми з відсилачем “те саме, що” (критерій – надлишковість): *аге́нція* ‘агентство’, *ви́їмка* ‘виняток’, *ви́їмко́вий* ‘винятковий’, *візі́та* ‘візит’, *здо́лу* ‘знизу’, *зши́ток* ‘зошит’, *кана́па* ‘диван’, *опо́вістка* ‘оголошення’, *отомáна* ‘отоманка; широкий м’який диван з подушками замість спинки і з валиками на краях’, *папіро́са* ‘цигарка’, *покі́й* ‘кімната’, *поліціянт* ‘поліцай’, *положи́тися* ‘лягти’, *свиста́ло* ‘свисток’, *скаже́ння* ‘сказ’, *те́ка* ‘портфель’, *ум* ‘розум’, *фарба́рня* ‘фарбувальня’, *часо́пис* ‘газета’).

Деякі лексичні одиниці в реєстрі словника подано з кількома обмеженнями. До застарілих і діалектних заразом потрапили слова *урльо́п* і *фамілі́йний*; до застарілих і західноукраїнських – *академі́к* і *виста́ва*. Слово *аля́рм* схарактеризовано як застаріле й рідкісне; *інтере́с* – як застаріле й розмовне; *ви́їмка* і *ви́їмко́вий* – як застарілі й надлишкові. За рідкісні й надлишкові водночас правлять лексеми *аге́нція*, *візі́та*, *здо́лу*, *опо́вістка*, *отомáна*, *рятуно́к* і *те́ка*. Троє слів: *віда́й*, *зав’язува́тися* та *сквитува́тися* – по-химерному сполучають у собі ознаки рідкисності та розмовності, а *поліціянт*, *свиста́ло* та *сквитува́тися* – розмовності та надлишковості.

Лексика, наявна в текстах членів літературного угруповання «Двадцятка», віддзеркалювала живий галицький і (конкретніше) львівський мововжиток. Радянська практика словникарського ремаркування, зорієнтована прескриптивно, відтісняла її на периферію мовної системи. У редакторській роботі простежувалося прагнення вживати натомість одиниці, максимально наближені до російських. Цей процес пасивізації західноукраїнської лексики не був природним; на нього працювала радянська мовна політика, формована під впливом ідеологічних настанов, що мали на меті русифікацію України.

На теперішньому етапі розвитку української мови спостерігається актуалізація деяких лексичних одиниць, виведених було з літературного й почасти повсякденного вжитку заходами радянських нормалізаторів 30–80-х рр. ХХ ст. Основними причинами цього є демократизація мовних норм, намагання усунути наслідки русифікаційної політики та збагатити лексичний фонд питомими українськими словами чи давно запозиченими одиницями. Для введіння впливу русифікації на лексичну систему української мови природним є звернення до галичанізмів, які дозволяють найдужче дистанціюватися від російської мови. Дослідженню актуалізованої тепер лексики, зокрема західноукраїнської, присвячено дисертацію Ольги Тулузакової¹²¹.

Із-поміж слів із місцевим кольоритом, типових для текстів літературного угруповання «Дванадцятка», частина знову заводиться до сучасної художньої літератури. Зокрема, в творах галицьких письменників Юрія Андруховича та Юрія Винничука віднаходиться чимало слів і зворотів, типових для західного варіанта української літературної мови кінця ХІХ – середини ХХ ст., які внаслідок повоєнної мовної політики опинилися були поза активно вживаним лексичним фондом. Популярність цих авторів сприяє поверненню до ширшого вжитку тих одиниць, які донедавна перебували на периферії лексичної системи. Вони належать до різних частин мови (з чисельною перевагою іменників).

1. І м е н н и к и (з поділом на тематичні підгрупи).

А. Назви абстрактних понять: *альярм* 'тривога', *вакації* 'канікули', *візита* 'візит', *гешефт* 'вигідна справа', *керунок* 'напрямок', *опінія* 'громадська думка', *решпект* 'повага', *розвій* 'розвиток', *сальва* 'залп; салют', *тузин* 'дванадцять штук' тощо. Приклади їх ужитку в контексті:

[...] джамейський чорнюх мусів скоренько робити їй самокрученого папіроса, видобуваючи **на альярм** своє курецьке причандалля з пасястого черезраменника¹²².

¹²¹ Тулузакова О. Г. Лексика української постмодерністської прози на тлі загальнолітературної норми 30–80-х років ХХ ст.: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. – Київ, 2010.

¹²² Андрухович Ю. Перверзія. – Львів, 2004. – С. 60.

Під Новий рік ми їхали в одному купе. Я – додому на **вакації**, вона – у Карпати з лижами¹²³.

Сусід продовжував стежити, у його голові [...] мерехтіли розмаїті тлумачення цієї фантастичної з'яви, але одне видавалося найвірогіднішим: **візита** ця суто службова, а панна – працівниця газзаводу чи електровні¹²⁴.

Невже! – сплеснув у долоні Соломон. – Цитриновий Вбивця! Людина, за якою полювали всі кавказці міста Львова, бо через нього цитрини гнили тоннами! Шкода, що я вас не зустрів на піку вашої слави. Мали би-сьмо люксовий **гешефт**¹²⁵.

Загальна **опінія** осудила б мене так само, як то вона вчинила колись із Артуром Кестлером, приписавши йому змушування дружини до самогубства¹²⁶.

Я так і думав, що це не абиякий пуриць, а що-небудь поважне. Я їм так і сказав: чую до вас великий **решпект**, але задурно гостити мені совість не дозволить¹²⁷.

Під ту пору, коли розгорталася літературна творчість «Дванадцятки», Іван Огієнко характеризував слова *розвій* і *розвиток* як стилістично неутральні, такі, що “вживаються однаково”¹²⁸. Пізніше слово *розвій* Віталій Русанівський і Світлана Єрмоленко характеризували як високоурочисте, що “має інший стилістичний колорит порівняно з нейтральним *розвиток*, і не в будь-якій мовній ситуації вживання його доречне”¹²⁹. В аналізованих сучасних художніх творах галицького походження натрапляємо на це слово в цілком неутральних контекстах, як-от:

Вже кілька століть ми перебуваємо в процесі вимирання й ніколи – в процесі **розвою**¹³⁰.

---

¹²³ Андрухович Ю. Московіада. – Івано-Франківськ, 2006. – С. 51.

¹²⁴ Винничук Ю. Весняні ігри в осінніх садах. – Львів, 2007. – С. 190.

¹²⁵ Винничук Ю. Мальва Ланда. – Львів, 2007. – С. 368.

¹²⁶ Винничук Ю. Весняні ігри в осінніх садах. – С. 224.

¹²⁷ Винничук Ю. Мальва Ланда. – С. 183.

¹²⁸ Огієнко І. Український стилістичний словник. – Львів, 1924. – С. 243.

¹²⁹ Русанівський В. М., Єрмоленко С. Я. Життя слова. – Київ, 1978. – С. 100.

¹³⁰ Винничук Ю. Мальва Ланда. – С. 114.

Б. Назви установ і приміщень: *агенція* 'агентство', *амбасада* 'посольство', *арешт* 'в'язниця', *бюро* 'установа, контора', *гарбарня* 'майстерня, завод, де вичиняють шкіри', *касарня* 'казарма' тощо. Приклади:

Переважно вони у вас тільки й мріють, як би вискочити на Захід, усі ці шлюбні **агенції**, професійні звідники, модельний бізнес, проституція і так далі¹³¹.

І там, на чудових старих вуличках, у цьому еkleктичному заповіднику струхлявілого московського модерну, десь поруч із **амбасад**ами Грузії та Литви, є один фантастичний будинок, з якого ростуть дерева¹³².

Поки він сидів у районному **арешті**, до нас понаїхало всілякого інститутського начальства¹³³.

Панство вступило на просторі обійстя, в глибині якого красувалася довжелезна двоповерхова будівля під червоною черепицею, схожа на **касарню**¹³⁴.

В. Назви предметів побуту й речовин: *атрамент* 'чорнило', *гальба* 'кухоль', *дзигарі*, *дзиґар*, *дзиґарок*, 'годинник', *мапа* 'карта', *пушка* 'металева банка, коробка', *таця* 'піднос', *фотель* 'крісло', *цина* 'олово', *часопис* 'журнал, періодичне видання' тощо.

Пан Ліндер здивовано крутив аркуш паперу в руках – він був абсолютно чистим! Там не виднілося навіть хляпки **атраменту**!¹³⁵

Цитрон замовив пиво, і якийсь час вони сиділи мовчки з **гальбами** в руках¹³⁶.

Часом почуваюся манюсінським коліщатком велетенського **дзиґаря**¹³⁷.

[...] сказав пан Фляк, вийняв з кишені **дзиґарок** і додав [...] ¹³⁸.

¹³¹ Андрухович Ю. Дванадцять обручів. – Київ, 2007. – С. 207.

¹³² Андрухович Ю. Московіада. – С. 51.

¹³³ Андрухович Ю. Таємниця. – Харків, 2007. – С. 123.

¹³⁴ Винничук Ю. Мальва Ланда. – С. 281.

¹³⁵ Винничук Ю. Весняні ігри в осінніх садах. – С. 57.

¹³⁶ Винничук Ю. Мальва Ланда. – С. 247.

¹³⁷ Там-таки. – С. 394.

Подорожні, натомившись, сіли на березі перекусити, повиймали з наплічників **пушки** з консервами та пляшки й пригостили нового знайомого¹³⁹.

Професора він, щоправда, не рушив, обійшовши його плетений **фотель** десятою дорогою¹⁴⁰.

До того ж він завжди надсилав мені всілякі вирізки з поетичних **часописів**¹⁴¹.

Г. Назви харчів: *кав'яр* 'ікра', *цинамон* 'кориця'.

Дехто з ним цмулив коньяки, інші наминали гори **кав'яру** ложками, але все це не викликало в тобі справедливого обурення чи бодай заздрості¹⁴².

І побачив вузенький причал, до якого прямували кораблі з цілого світу, вантажені імбиром, **цинамоном**, перцем кайєнським, ваніллю й дактилями¹⁴³.

Г. Назви предметів одягу: *вельон* 'фата', *камізелька* 'жилетка', *маринарка* 'піджак', *однострій* 'уніформа', *стрій* 'одяг'.

Наприклад, ми тихо запротестували в той спосіб, що не схотіли одягатися традиційно: Ніна була не в білому і не мала **вельону**, а я був увесь накоричнево, ніби жук-скарабей¹⁴⁴.

У шафах було повно чоловічого одягу, ретельно розподіленого по вішаках, щоправда, цілком однакового: чорний фрак і чорні штани, **камізелька**, біла сорочка, метелик, унизу під кожним вішаком – гостроносі лаковані мешти¹⁴⁵.

А в подяку подарувала троянду. Ви прикололи її собі до **маринарки**¹⁴⁶.

---

¹³⁸ Там-таки. – С. 189.

¹³⁹ Там-таки. – С. 264.

¹⁴⁰ Андрухович Ю. Дванадцять обручів. – С. 142.

¹⁴¹ Андрухович Ю. Таємниця. – С. 123.

¹⁴² Винничук Ю. Мальва Ланда. – С. 156.

¹⁴³ Андрухович Ю. Московіада. – С. 123.

¹⁴⁴ Винничук Ю. Мальва Ланда. – С. 100.

¹⁴⁵ Андрухович Ю. Таємниця. – С. 123.

¹⁴⁶ Андрухович Ю. Рекреації. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 35.

Д. Фізичні якості людини, зовнішність: *п'ястук* 'куллак', *рамено* 'плече', *фризура* 'зачіска'.

Гнув у руках підкови, *п'ястук*ом міг убити хоч бичка, а хоч москаля¹⁴⁷.

Я за тобою давно спостерігаю, – засміялася русалка і висунулася так, що з'явилися її білі виточені *рамена*¹⁴⁸.

Жінки мали на собі сукні віденського фасону з золоченими гудзиками на оказах, а їхні високі охайні *фризури* височіли, наче сторожові вежі, увінчані осяйними сузір'ями брошок¹⁴⁹.

2. Дієслова: *вирозуміти* 'зрозуміти', *гарувати* 'важко працювати', *запукати* 'постукати', *зблудити* 'заблукати'. Приклад:

Дехто дозволяє собі цілими днями вилежуватися на готельному ліжку (слухаючи всілякі італійські опери), а я мушу *гарувати* за двох тільки тому, що Монсиньйор покладає на мене великі надії¹⁵⁰.

3. Прислівники: *фест* 'дуже', *фурт* 'постійно', *виімково* 'виключно'. Приклади:

І такво для людини, котра мусить піти з того світу, то нема нічого ліпшого, як *фест* наїстися, щоб ще затримати в роті усі дивні смаколики¹⁵¹.

Бо панна Цегельська *фурт* ся хоче віддати, а нема за кого, то й дала то оголошення¹⁵².

---

¹⁴⁷ Там-таки. – С. 304.

¹⁴⁸ Там-таки. – С. 78. Про актуалізацію цього іменника свідчить і вживання похідного *черезраменник* 'сумка': "[...] чорнюх мусів скоренько робити їй самокрученого папіроса, видобуваючи на алярм своє курецьке причандалля з пасястого *черезраменника*" [Андрухович Ю. Перверзія. – С. 60].

¹⁴⁹ Винничук Ю. Мальва Ланда. – С. 88. У сучасних текстах уживається також похідне *фризієрня* на позначення перукарні: "Не пройшов і сотні кроків, як побачив ще одну вивіску з написом «*Фризієрня*» і вирізаним з дикти вусатим перукарем, що в одній руці тримав ножиці, а в другій гребінця" [Андрухович Ю. Перверзія. – С. 60].

¹⁵⁰ Андрухович Ю. Перверзія. – С. 102.

¹⁵¹ Винничук Ю. Мальва Ланда. – С. 257.

¹⁵² Там-таки. – С. 35.

– Цікаво мені, чи Мальва друкувала свої вірші вже тут, на сміттярці?

– Ні. Займається виїмково наукою¹⁵³.

У творах сучасних українських письменників актуалізується й таке галицьке слівце (з австрійського різновиду німецької мови), як *сервус* ‘привіт’. У «Лексиконі львівському» навіть зазначено, що то є “п о ш и р е н а форма вітання”¹⁵⁴ [відступці мої. – Л. П.]. Персонажі текстів «Дванадцятки» використовують цю лексему як вітання (= ‘привіт’) і як прощання (= ‘бувай’). На сучасному етапі актуалізується лише одне її значення: *сервус* як ‘привіт’.

Серед “львівських” лексем, уживаних членами «Дванадцятки», частина віднаходиться в живому мовленні сучасних мешканців міста: *двигати* ‘тягнути, нести щось важке’, *зужитий* ‘використаний’, *капарний* ‘неохайний, нечупарний’, *криївка* ‘сховок’, *кусник* ‘частина, шматок’, *писок* ‘рот’, *письо* ‘обличчя’, *поміч* ‘допомога’, *рихтуватися* ‘готуватися’, *рятунок* ‘порятунк’, *рятунковий* ‘рятувальний’, *хідник* ‘килимова або тканина доріжка’, *шклянка* ‘склянка’, *шурувати* ‘чистити’ тощо. У «Лексиконі львівському» їх здебільшого зафіксовано без стилістичних обмежень. Цитатами-ілюстраціями до деяких реєстрових статей (як-от *письо*, *рихтуватися*, *хідник* тощо) є мовожиток самих укладачок «Лексикону львівського» або їхніх знайомих. Отже, ця лексика активно функціонує й тепер у мовленні львів’ян.

У сучасних авторів дедалі частіше зринає й соціально маркована лексика. Актуалізація традиційних львівських жаргонізмів видається закономірним процесом після тривалого неповноцінного функціонування української мови в багатьох сферах життя суспільства (зокрема, й його нижчих верств). Ю. Шевельов свого часу зазначав, що вигасанню однієї мови й заступленню її іншою, особливо якщо ця друга споріднена, передує втрата власне “низьких” варіантів: “Жаргони й сленг є і віддавна були тим ґрунтом, звідки приходять живуці соки до даної мови, ґрунтом, де безперешкодно точиться її життя”¹⁵⁵.

¹⁵³ Там-таки. – С. 72.

¹⁵⁴ *Хобзей Н. та ін.* Зазн. пр. – С. 665.

¹⁵⁵ *Shevelov G. Y.* Двомовність і вульгаризми. Дисиміляція плинних в українській літературній мові // *Studia Slavica in Honorem Viri Doctissimi Olexa*

Як і їхні попередники з угруповання «Дванадцятка», в наші дні письменники-галичани так само застосовують у своїх творах деякі елементи батярського жаргону, як-от *банячити* 'пиячити', *гебра* 'товариство; компанія', *зукнути* 'вдарити', *жльокати* 'їсти рідку страву', *кумпель* 'товариш', *параха* 'рот', *сливка* 'куля', *хавіра* 'житло', *файталапа* 'нездара, недотепа', *фраєр (фраїр)* 'дурень; батяр'¹⁵⁶, *шлюс* 'кінець' тощо.

Часто використовує батярський жаргон Ю. Винничук у «Легендах Львова» і «Кнайпах Львова». Це зроблено зі стилізацією, коли йдеться про батярів, їхній спосіб життя, звичаї тощо. Для їх автентичного відтворення застосовано й жаргонізми на кшталт *баюра* 'горілка, пиво', *клявий* 'добрий, товариський', *пулікір* 'поліцейський', *туман вісімнадцятий* 'дурень', *шпарга* 'зачіпка, привід до бійки; сварка', *до холери (до хулери)* 'лайка'. Приклади:

Антик си *баюру* хлипа (пиво п'є)¹⁵⁷.

Вже шклянками *гебра* (компанія) дзвоні, Юзьку шпіля на гармоні¹⁵⁸.

Horbatsch. Festgabe zum 65. Geburtstag. – München, 1983. – Т. 1: Beiträge zur ostslawischen Philologie (I). – С. 219.

¹⁵⁶ У батярському (й ширше – в галицькому) середовищі 20-30-х рр. ХХ ст. словом *фраєр (фраїр)* називали самих батярів, як-от: "Ти є *фраїр*. Я б на твоїм місці пішов до нього до хати й шлюс. Пощо цяцькатися?.." [*Нижанківський Б.* Вулиця. – С. 75]. Нині *фраєр* – це радше 'відважний хлопець'. Музикант Василь Марущак так розповідав в одному інтерв'ю: "Відразу пригадую собі 1980-90-і роки – роки мого дитинства. Тоді "*фраєрами*" називали сміливих, модно одягнених хлопців, які мали авторитет серед своїх ровесників. Кожен із них мав кохану дівчину, але і був готовий захистити будь-коли і будь-де інших дівчат від хуліганів. [...] Можливо, слово, і справді, має походження із лексики кримінальних кіл, проте, за цей час воно насправді трансформувалося, втративши свій "відтінок". І слово "*фраєр*" для нас – означає "вільний хлопець"" [Василь Марущак: "Гурт «Цвіт кульбаби» творить музику, для українського слухача, щоб показати українську культуру і традиції" / Розмовляла Ю. Баліцька // <http://vikna.if.ua/news/category/4557/2012/11/11/10767/view>].

¹⁵⁷ Винничук Ю. Кнайпи Львова. – Львів, 2005. – С. 260.

¹⁵⁸ Там-таки. – С. 236.

Вальчики **кляві**, такі жи страх. Там у неділю танчать **фраєри**¹⁵⁹.

“Пулікір”, “Гранатовий”, “мента”, “дзяд”, “ангел” – так батяри називали поліцаїв¹⁶⁰.

Та як я го міг учити, як він **туман вісімнайцятий?**¹⁶¹

Що то є **до хулери?** Чи я за свої гроші не можу сі забавити?¹⁶²

Усе довкола свідчило про постійні у цьому приміщенні михіндри, шпарги і кампи, а по-теперішньому – бійки¹⁶³.

Аналізовані тексти сучасних українських письменників містять також кілька сталих висловів жаргонного характеру: *не мати зеленого уявлення* ‘не знати про щось, не розуміти’, *грати вар’ята* ‘вдавати дурного’, *не робіть з тата вар’ята, перша / вища кляса* ‘те, що викликає схвалення’.

Як лайка використовуються сталі вислови, притаманні західноукраїнському мововжиткові: *шляк би (його) трафив, шляк би (його) втік*.

Виходячи поза межі ареалу свого первісного поширення, галичанізви інколи набувають нових значень (у жаргонізованій говірній мові). Такі випадки зафіксовані, зокрема, в знаному словнику Лесі Ставицької¹⁶⁴:

Бамбѐтель, -тля, ч.; мол., зах. 1. Ліжко. [...]

2. Задне сидіння в міжміських та міжнародних автобусах. [...]

Бѐбехи, -ів, мн.; мол. [...] 2. Ребра. [...]

Кобіта, -и, ж.; мол. [...] 2. Спеціалізований кіоск з продажу спиртних напоїв (КБТ). [...]

Кўрва, -и, мн. кўрви, кўрв, кўрвів. 1. ж; крим., мол., жрм. Жінка легкої поведінки; повія. [...]

2. ж; крим. Коханка. [...]

---

¹⁵⁹ Там-таки. – С. 247.

¹⁶⁰ Винничук Ю. Легенди Львова: у 2 кн. – Львів, 2010. – Т. 2. – С. 300.

¹⁶¹ Винничук Ю. Кнайпи Львова. – С. 244.

¹⁶² Винничук Ю. Легенди Львова: у 2 кн. – Т. 2. – С. 297.

¹⁶³ Винничук Ю. Кнайпи Львова. – С. 234.

¹⁶⁴ Ставицька Л. Український жаргон. Словник. – Київ, 2005.

Курдупель, -пеля. 1. ж; крим. Жінка низького зросту з великими стегнами. [...]

Фраєр, -а, ч.; крим. 1. Жертва злочину, шулера. [...]

2. Людина чесна, далека від злочинного світу. [...]

3. мол.; ірон. або зневажл. Наївна, недосвідчена людина. // Людина, яку легко обдурити. [...]

4. несхвальн. Недосвідчений злочин. [...]

5. жрм. Модно вдягнений хлопець, чоловік. [...]

6. мол. Людина, яка багато із себе вдає і дуже себе любить. [...]

7. Відповідальний працівник. [...]

8. мол. Будь-яка особа чоловічої статі. [...]

9. мол., жрм.; зах. Залицьяльник; коханець. [...]

Хавіра, -и, ж.; крим. 1. Притон злочинців. [...]

2. Місце зберігання крадених речей і заборонених предметів; схованка. [...]

Можна вважати, що тут ідеться про семантичні інновації, – принаймні, в проаналізованих творах членів «Дванадцятки» ці слова таких значень не мають.

Про розповсюдження західноукраїнських жаргонізмів свідчить також кваліфікування цих лексичних одиниць у словнику Л. Ставицької позначкою мол. 'із загальномолодіжного жаргону'. До цієї групи зараховуємо такі слова: *банячити* 'пити спиртні напої, пиячити', *бзікуватий* 'дивакуватий', *вар'ят* 'психічно ненормальна, божевільна людина', *кнайпа* 'пивна; невеликий ресторан, бар', *кумпель* 'товариш', *курдупель* 'чоловік низького зросту', *фацет* 'молодий чоловік, хлопець', *фёртик* 'кінець, крах', *хавіра* 'квартира, кімната, житло' тощо. Типова для західного регіону лексема *хлоп* 'хлопець, молодий чоловік', супроводжена позначками жрм. і зах., не має власне "жаргонового" характеру й належить радше до того розряду, що його Л. Ставицька називає "жаргонізованою"¹⁶⁵ розмовною мовою. До лексеми *сервус* додано ремарки зах. і мол. Ці факти свідчать про активне залучення західноукраїнських жаргонізмів до загальноукраїнської стилістично маркованої лексики й поступову втрату такими одиницями жаргонового забарвлення.

---

¹⁶⁵ Там-таки. – С. 6.

Результати нашого дослідження демонструють, що в соціокультурному просторі міжвоєнного Львова побутувала поліфункціональна українська мова повної структури. До її лексичного складу входили слова на позначення понять і реалій із різних сфер суспільного життя, міського простору, повсякденного побуту тощо. Активно вживано в середовищі українців тогочасного Львова й соціальні діалекти, зокрема батярський жаргон.

За часів радянської мовної політики, що була спрямована на штучне зближення української мови з російською, лексику західноукраїнського варіанта (як складника загальнонаціонального мовного стандарту) або вилучали з текстів, або замінювали на росіянізми чи слова, спільнокореневі з російською мовою. У лексикографічних працях тієї доби, зокрема в одинадцятитомовому «Словнику української мови», західноукраїнську лексику або не вводили до реєстру, або подавали з обмежувальними позначками, внаслідок чого її функціонування в багатьох сферах було неможливим або утруднювалося.

На теперішньому етапі відбуваються процеси актуалізації лексики західного варіанта української літературної мови в художніх текстах, що якнайкраще відбиває прагнення творчої інтелігенції усунути наслідки радянської політики русифікації, збагатити й урізноманітнити лексичний склад загальнонародної мови.